

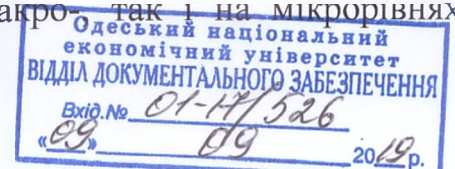
ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Десятнюк Оксани Миронівни на дисертаційну роботу
Слатвінської Марини Олександрівни
«Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

Актуальність теми дисертаційної роботи

На шляху забезпечення сталого соціально-економічного розвитку дієва фіскальна політика є однією з визначальних складових, адже реалізація економічних перетворень в Україні безпосередньо залежить від поставлених цілей, здійснюваних заходів та інструментарію, спрямованих на формування і реалізацію централізованих фондів фінансових ресурсів, оптимізацію фіскального навантаження на економіку України. Водночас сучасні тенденції свідчать про наявність низки дестабілізуючих чинників, які впливаючи на ефективність функціонування фіскальної системи, призводять до дивергенції цілей і результатів фіскальної політики та спричиняють деформацію фінансово-економічних відносин, поглиблюючи фіскальні дисбаланси та соціальне розшарування населення.

Інтенсифікація проблем відбувається під дією інтеграційних процесів, внутрішніх і зовнішніх шоків, перманентних реформ бюджетно-податкової та соціальної сфер, що проявляється у суперечності чинної фіскальної політики життєвим реаліям й вимагає переосмислення теоретико-методологічних підходів до формування і реалізації фіскальної політики. Окрім того, процеси в економічному і соціальному житті як на макро-, так і на мікрорівнях

розвиваються настільки швидко, що подальше зволікання з формуванням і реалізацією фіскальної політики, яка б відповідала вимогам сучасності, ставить під загрозу темпи економічного зростання та соціальну стабільність в державі. Саме це й обумовлює необхідність проведення подальших наукових пошуків у цій сфері.

З огляду на викладене, тема дисертаційної роботи Слатвінської Марини Олександрівни, мета якої полягає у розробці теоретико-методологічних засад та науково-методичних підходів до формування і реалізації фіскальної політики та оцінки її дієвості в умовах модернізації фінансової системи, є безперечно актуальною, зумовлює значну наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Актуальність дослідження підтверджується тим, що дисертація тісно пов'язана з планами наукових досліджень Одеського національного економічного університету і виконувалася в межах таких тем як: «Бюджетна система України: аналіз стану і основні напрямки вдосконалення бюджетних відносин в умовах макроекономічного розвитку» (ДР № 0107U011415), в межах якої автором обґрунтовано інструменти фіскального регулювання макроекономічного розвитку; «Трансформаційні процеси у податковій системі України» (ДР № 0112U007707), в якій автором запропоновано періодизацію трансформаційних перетворень податкової компоненти фіскальної політики; «Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України» (ДР № 0116U000217), в якій автором запропоновано науковий підхід до розкриття сутності дефініції «модернізація фінансової системи»; «Розробка та імплементація мобілізаційного сценарію збалансованого розвитку регіонів в умовах децентралізації» (ДР № 0116U000752), в якій автором запропоновано науково-методичний підхід до формування фінансово-економічної складової мобілізаційного сценарію збалансованого розвитку регіонів. При виконанні госпдоговірних тем кафедри фінансів: «Регулювання та контроль у системі управління

державними та місцевими фінансами» (ДР № 0115U004588), автором запропоновано науково-методичний підхід до виявлення проблемних аспектів управління бюджетними коштами; «Формування ресурсної бази місцевих бюджетів в умовах децентралізації» (ДР № 0116U000205), автором обґрунтовано науково-методичні засади застосування податково-боргового інструментарію при формуванні ресурсної бази місцевих бюджетів; «Механізм оподаткування виробників сільськогосподарської продукції» (ДР № 0118U000072), автором обґрунтовано науково-методичні засади пільгового оподаткування сільськогосподарських товаровиробників податком на додану вартість.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційної роботи

Детальне вивчення матеріалів дисертаційної роботи, змісту автореферату, публікацій Слатвінської Марини Олександрівни, дозволяє стверджувати, що сформульовані в дисертації основні положення, висновки і рекомендації, які базуються на використанні класичних та новітніх поглядів на фіскальну політику в умовах модернізації фінансової системи, є науково обґрунтованими. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечена кваліфікованим використанням автором загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, глибоким опрацюванням нормативно-правових актів, аналітичних матеріалів Міністерства фінансів України, Міністерства соціальної політики України, Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, звітів та методичних матеріалів Рахункової палати України і Державної аудиторської служби України, Пенсійного фонду України, статистичних даних Світового банку та Організації економічного співробітництва і розвитку, Міжнародного валютного фонду, Євростату, наукових праць українських і зарубіжних вчених.

Наукові положення, висновки та пропозиції, які сформульовані за результатами дослідження, повно відображають його основні результати,

логічно впливають з мети та завдань роботи, а їх достовірність підтверджується належним рівнем теоретичного обґрунтування.

Поставлена автором мета дослідження, зумовила логіку і структуру дисертаційної роботи, а визначення на цій основі завдань сприяло конкретизації предмета та об'єкта дослідження, вибору його методів, що в свою чергу дозволило автору виконати дослідження на високому науковому рівні, зробити важливі висновки і пропозиції, які мають як теоретичне, так і практичне значення.

Аргументація основних положень новизни і зміст дисертаційної роботи свідчить про глибоке знання дисертантом досліджуваної проблематики, вміння працювати з науковою літературою, законодавчими актами та нормативно-правовими документами в досліджуваній сфері, статистичними та аналітичними матеріалами, використовувати на практиці сучасні прийоми та методи наукових досліджень, формулювати висновки і пропозиції.

Дисертація складається з п'яти розділів. Перший розділ носить теоретичний характер і присвячений розкриттю теоретичних основ фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи, де автором: виокремлено іманентні модернізації ознаки й запропоновано науковий підхід до розкриття дефініції «модернізація» (с. 57-58); запропоновано дефініцію «модернізація фінансової системи» (с. 58-59); виявлено причини, що викликали необхідність модернізації фінансової системи (с. 45-47); розкрито контроверсійність фіскальної політики та розширено змістовне наповнення дефініції «фіскальна політика» (с. 69-83; 85); розмежовано поняття «державне регулювання», «державне управління», «фіскальне регулювання» (с. 93, додаток А); систематизовано види та інструменти фіскальної політики (с. 104-108).

Другий розділ має методологічну спрямованість і містить розроблені автором методологічні засади дослідження фіскальної політики й оцінювання її дієвості та ефективності функціонування фіскальної системи в умовах модернізації фінансової системи, розкриття структурно-функціональних

компонент фінансової політики. Розроблено методологічні підходи до дослідження фінансової політики (с. 114-135); виокремлено етапи та систематизовано загальнонаукові й спеціальні методи, підходи наукового пізнання дослідження фінансової політики (с. 117-119); виокремлено структурно-функціональні компоненти фінансової політики (с. 137-138; 137-155); запропоновано методологічний підхід до оцінювання фінансової політики в умовах модернізації фінансової системи (с. 178-181).

Третій розділ дає чітке уявлення про сучасний стан фінансової системи України, а також про її розвиток у ретроспективі. Крім того, він містить науково-практичні підходи до аналізу інструментарію фінансової політики. Розкрито трансформаційні перетворення податкової компоненти фінансової політики і запропоновано її періодизацію (с. 185-191, додаток В); виявлено та формалізовано вплив податкових домінант на формування бюджету (с. 191-213); висвітлено ризики в управлінні державним боргом (с. 217-230); розкрито функціональні особливості видатків бюджету (с. 235-243); запропоновано систему індикаторів оцінки ефективності функціонування фінансової системи (с. 278-280); розроблено інтегральний показник оцінки ефективності функціонування фінансової системи (с. 317-318).

В четвертому розділі дисертант компетентно вдається до обґрунтування науково-методичних підходів до оцінки ефективності функціонування фінансової системи та до оцінки взаємозв'язків між інструментами фінансового регулювання та мікропроцесами; оцінює рівень ефективності функціонування фінансової системи за визначеними критеріальними оцінками. Обґрунтовано вплив фінансового регулювання на макроекономічні процеси в Україні та доцільність зниження фінансового навантаження (с. 324-331).

П'ятий розділ дисертаційної роботи аргументовано презентує сформовану концепцію фінансової політики в умовах модернізації фінансової системи (с. 356), концептуальну модель оцінювання фінансової політики в умовах модернізації фінансової системи (с. 364) та стратегічні пріоритети

фіскальної політики України за кожною її структурно-функціональною компонентою в умовах модернізації фінансової системи (с.374-389) й організаційно-інституційне забезпечення фіскальної політики (с. 393-405).

Повнота викладу матеріалу основних наукових результатів дисертації в опублікованих працях та практичне значення отриманих результатів

Достовірність результатів наукових досліджень Слатвінської Марини Олександрівни підтверджується тим, що вони опубліковані у фахових виданнях України (21 стаття з яких 18 у виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз) та у наукових періодичних виданнях інших держав (5 статей), 1 одноосібній монографії (26,85 друк. арк.) та 5 колективних монографіях, 21 тезах доповідей за результатами участі у наукових конференціях. Загальний обсяг праць, що особисто належать автору складає 53,32 друк. арк. Зміст публікацій повною мірою відображає основні наукові результати дослідження, що винесені на захист.

Особистий внесок автора у праці, що видані у співавторстві, чітко виокремлено у переліку публікацій. Їх кількість у повній мірі відповідає вимогам МОН України щодо опублікування результатів дисертаційної роботи, що подається на здобуття ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. В дисертації Слатвінської М. О. були використані лише ті результати досліджень, які були отримані нею особисто.

Основні положення та результати дослідження використовуються у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності, Офісу з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, Головного управління ДФС у Київській області, Південного офісу Держаудитслужби Державної аудиторської служби України, Департаменту фінансів Одеської обласної державної адміністрації, Головного управління Державної казначейської служби України в Одеській області, Департаменту економічного розвитку Миколаївської міської ради, Департаменту фінансів Одеської міської ради, що підтверджується

відповідними довідками та свідчить про практичне значення отриманих результатів.

Достовірність і новизна наукових положень дисертаційної роботи

Наукова новизна результатів виконаного дослідження полягає в тому, що в дисертації запропоновано нове вирішення важливої наукової проблеми – розробка теоретико-методологічних і методичних підходів, практичних рекомендацій щодо оцінювання фіскальної політики та підвищення її дієвості й адаптивності в умовах модернізації фінансової системи. Найважливішими науковими результатами, отриманими дисертантом у ході дослідження, можна вважати такі:

вперше:

– сформовано концепцію фіскальної політики, в якій сформульовано цілі, завдання, принципи та обґрунтовано інструментарій фіскальної політики в умовах модернізаційних перетворень, розкрито її структурно-функціональні компоненти у взаємодії та взаємопроникненні, що дозволяє приймати ефективні управлінські рішення, спрямовані на підвищення адаптивності фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи, та сприяє досягненню стратегічних цілей соціально-економічного розвитку (с. 355-363);

– розроблено методологію комплексного, системного оцінювання фіскальної політики, яка базується на оцінці впливу фіскальної політики на макроекономічні процеси та оцінці ефективності функціонування фіскальної системи, параметри якої задаються умовами фіскальної політики за основними її блоками (податковим, бюджетним, борговим та соціальним), що виокремлені за критерієм трансмісії фіскальної політики, а їхнє оцінювання здійснюється за основними функціями управління (с. 177-181; с. 317; 329-334). Реалізація даної методології створює підґрунтя для формування системи фіскального реагування, вироблення адаптаційного синдрому та обґрунтування заходів фіскальної політики щодо підвищення дієвості й адаптивності останньої в умовах модернізації фінансової системи;

— запропоновано комплексний науково-методичний підхід до формування системи індикаторів оцінки ефективності функціонування фіскальної системи, що базується на групуванні індикаторів, які відібрано із застосуванням методу головних компонент (с. 278-282). Використання запропонованого комплексного науково-методичного підходу сприятиме: виявленню позитивних і негативних тенденцій у функціонуванні фіскальної системи як за окремим блоком, так і за основними управлінськими функціями; розробці обґрунтованих заходів фіскальної політики щодо підвищення ефективності функціонування фіскальної системи у коротко- і середньостроковій перспективі; визначенню стратегічних пріоритетів фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи;

удосконалено:

— методологічний підхід до визначення сутності фіскальної політики, який, на відміну від існуючих, базується на використанні іманентного, контекстуального, історичного, системного, комплексного підходів, що дозволяє розширити змістовне наповнення дефініції «фіскальна політика» (с. 83-86). Зокрема, під фіскальною політикою пропонується розуміти сукупність заходів, методів, прийомів уряду, спрямованих на формування, розподіл і використання централізованих фондів держави, вирішення протиріч, що виникають як реакція на зовнішні та внутрішні фіскальні шоки, згладжування дисбалансів, які утворюються у фіскальній системі, шляхом змін у системі оподаткування, державних видатках, соціальних внесках, фінансуванні боргу з метою реалізації завдань стратегії соціально-економічного розвитку країни;

— науково-методичний підхід до оцінки ефективності функціонування фіскальної системи, який, на відміну від існуючих, базується на формуванні інтегрального показника ефективності функціонування фіскальної системи з урахуванням її структурно-функціональних компонент (податкової, бюджетної, боргової, соціальної (в частині позабюджетних цільових фондів)), що дозволяє здійснювати комплексне оцінювання

фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи за визначеними критеріальними оцінками та характеристиками (с. 271-276, 282, 317);

– методологію дослідження фіскальної політики з обґрунтуванням суб'єктно-об'єктних взаємодій елементів фіскальної системи, яка, на відміну від існуючих, ґрунтується на виокремленні структурно-функціональних компонент фіскальної політики як її складових у нерозривній діалектичній єдності, з конкретизацією цілей, завдань, функцій та інструментарію реалізації фіскальної політики, що дозволяє комплексно та системно розкрити іманентні ознаки цих компонент (с. 137-139, 142-144, 146-154);

– науково-методичний підхід до оцінки взаємозв'язків між інструментами фіскального регулювання та макроекономічними процесами, що, на відміну від існуючих, передбачає застосування перетвореної виробничо-інституційної функції з такими змінними, як інвестиції в основний капітал, фіскальне навантаження і середньорічна кількість зайнятих, та сприяє визначенню оптимального рівня фіскального навантаження (с. 324-331). Застосування запропонованого підходу дозволить обґрунтовано обирати напрями оптимізації фіскального тягаря, який чинить деструктивний вплив на діяльність суб'єктів господарювання та соціально-економічний розвиток;

– методологічний інструментарій пізнання фіскальної політики, який, на відміну від існуючих, враховує іманентні особливості модернізації фінансової системи та базується на синтезі методологічних підходів й уможливорює комплексність та багатоаспектність наукових розвідок у цій сфері, що сприяє розширенню методології дослідження фіскальної політики (с. 117-130; 133-135);

набули подальшого розвитку:

– понятійний апарат дослідження фіскальної політики, а саме: запропоновано дефініцію «модернізація фінансової системи», під якою пропонується розуміти прогресивне, поетапне, комплексне, системне, якісне

оновлення і приведення у відповідність до сучасних вимог змісту, структури, підсистем, взаємозв'язків між сферами та ланками фінансової системи й управління ними, що відбувається на засадах законності, інноваційності, визначеної пріоритетності цілей і завдань та гнучкості їхньої реалізації, з метою підвищення рівня соціально-економічного розвитку країни. Це дозволило поглибити теоретичні засади фіскальної політики з огляду на модернізаційні перетворення, які відбуваються у фінансовій системі держави (с. 58-59);

– періодизація трансформаційних перетворень податкової компоненти фіскальної політики України як однієї з її структурно-функціональних складових, що, на відміну від існуючих, системно розкриває іманентні ознаки кожного етапу, відповідно до поставлених цілей фіскальної політики, домінанти фіскальної політики у формуванні податкових доходів державного і місцевого бюджетів, враховує специфіку застосування податкового інструментарію та його фіскально-регулюючої ролі в умовах модернізаційних перетворень фінансової системи (с. 185-190, 486-489). Це дозволить розробити систему заходів з попередження негативних проявів нераціонального застосування фіскального інструментарію в перспективі для прийняття управлінських рішень;

– науково-практичні підходи до аналізу інструментарію фіскальної політики, які полягають в: обґрунтуванні проблемних аспектів управління державним боргом, що базується на ризико-орієнтованому підході; розкритті концептуальних засад бюджетування у сфері публічних фінансів; виявленні першопричин виникнення дисбалансів у функціонуванні позабюджетних цільових фондів соціального страхування (с. 191-213, 217-230, 235-243, 251-260). Запропоновані підходи дозволять: виявляти глибинні причини фіскальних ризиків, ендогенні й екзогенні стресори та розробляти пропозиції щодо зниження їхнього впливу на економіку; ідентифікувати чинники неефективного використання бюджетних коштів; встановлювати ключові детермінанти зародження дисбалансів й особливостей їхнього прояву та

пропонувати заходи з усунення. На засадах використання регресійних моделей сформовано базис для оцінювання ефективності функціонування фіскальної системи та дієвості фіскальної політики;

– науково-методичний підхід до визначення стратегічних пріоритетів фіскальної політики у стимулюванні соціально-економічного розвитку, що уможливило формування комплексу заходів за кожним структурно-функціональним компонентом фіскальної політики в їхньому взаємозв'язку та взаємозалежності. Використання запропонованого підходу дозволить підвищити дієвість фіскальної політики й сприятиме досягненню її цілей (с. 372-376, 384-389);

– обґрунтування цілісності організаційно-інституційного забезпечення реалізації фіскальної політики на засадах застосування ІТ-систем та діджитал-технологій, що дозволяє координувати діяльність органів фінансового контролю у відповідності з поставленими стратегічними цілями фіскальної політики. Це надасть можливість своєчасно розробляти заходи фіскального реагування на екзогенні та ендогенні стресори і підвищити дієвість фіскальної політики й її адаптивність (393-405).

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи отримані дисертантом результати, їх наукову новизну та практичну значущість, водночас, слід зазначити, що робота містить окремі дискусійні положення та зауваження.

1. У п. 1.1. с. дисертант обґрунтовує наукові підходи до розкриття змісту поняття «модернізація» та надає власне трактування цієї дефініції й визначає притаманні модернізації ознаки, що дозволило запропонувати дефініцію «модернізація фінансової системи»(с. 59). Однак, враховуючи тісний взаємозв'язок між визначеною системою та системами вищого рівня варто було б зупинитись також на розкритті поняття «модернізація економічної системи», оскільки модернізація фінансової системи є її складовою.

2. У третьому розділі автор досить ґрунтовно розкриває інструментарій фіскальної політики та особливості функціонування фіскальної системи України, акцентуючи увагу на місцевих податках і зборах (с. 204-211). Втім, з огляду на процеси децентралізації бажано було б поглибити дослідження у напрямку пошуку джерел збільшення доходів місцевих бюджетів.

3. Позитивно оцінюючи проведений у дисертації аналіз (с.191-213) та визначені автором стратегічні пріоритети фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи за податковою компонентою (с. 376-384), варто зазначити, що така специфічна категорія працівників, як фрилансери, залишились поза увагою дисертанта. І це в той час коли отримуючи суспільні блага, вони знаходяться поза податковим полем (не сплачують податки). Бажано було б в роботі приділити увагу висвітленню цієї проблематики та означити шляхи вирішення даної проблеми.

4. Віддаючи належне представленому у дисертації теоретичному та емпіричному рівню обґрунтування інструментарію фіскальної політики та особливостей функціонування фіскальної системи, що проведено у третьому розділі дисертації (с. 191-263), варто було б більше уваги приділити зарубіжному досвіду у цьому аспекті. Це дозволило б поглибити проведене дослідження, адже порівнюючи, ми розуміємо суть речей і помічаємо різні аспекти явищ та процесів, на які в іншому випадку не звернули б увагу.

5. На с. 378-383 розкриваючи стратегічні пріоритети фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи автор слушно акцентує увагу на необхідності стимулювання інноваційного та інвестиційного розвитку, застосуванні діджитал-технологій та електронних сервісів. Водночас серед цих напрямів не знайшли свого відображення заходи щодо забезпечення екологічної безпеки та охорони довкілля. Вважаємо, що з огляду на актуальність цього питання у розвинених країнах світу, автору бажано було б доповнити пріоритети фіскальної політики України такими заходами.

6. У п'ятому розділі автор досить повно розкриває організаційно-інституційне забезпечення фіскальної політики в умовах модернізації фінансової системи та на с. 397 зазначає, що «виникла необхідність створення Ради з фіскального реагування». Водночас повноваження цієї ради вписані не в повному обсязі та потребують доповнення.

Проте, незважаючи на висловлені зауваження, дисертаційна робота є самостійним завершеним дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, що у сукупності по-новому вирішують актуальну наукову проблему - розробка теоретико-методологічних і методичних підходів, практичних рекомендацій щодо оцінювання фіскальної політики та підвищення її дієвості й адаптивності в умовах модернізації фінансової системи.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

За своєю структурою, обсягом та оформленням дисертація відповідає вимогам, встановленим до докторських дисертацій. Автореферат дисертації оформлений згідно з вимогами МОН України та у стислій формі передає основні положення, висновки й пропозиції дисертації, а також не містить інформації, яка не розглядалася в роботі. Автореферат за своїм змістом є ідентичним до основних положень дисертації. Матеріали дисертації і автореферату, а саме їх викладення та подача результатів досліджень логічні, послідовні, викладені науковим стилем та пов'язані єдиною цільовою спрямованістю.

Положення дисертації, які кваліфікуються як такі, що мають наукову новизну і практичне значення, загалом принципових заперечень не викликають. Ґрунтовне вивчення дисертації та наукових праць Слатвінської Марини Олександрівни дає підстави зробити висновок, що результати дослідження можуть бути оприлюднені на захисті дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Слатвінської Марини Олександрівни на тему «Фіскальна політика в умовах модернізації фінансової системи» за своїм змістом, основними науковими положеннями, висновками та рекомендаціями є самостійним, завершеним дослідженням. Дисертація виконана на актуальну тему, характеризується практичною цінністю та науковою новизною. Її зміст відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які в цілому вирішені.

Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам. Автореферат розкриває основні положення дисертації і дає повну уяву про виконану роботу. У публікаціях дисертанта знайшли втілення найбільш суттєві результати дослідження. Публікації відповідають вимогам МОН України. Робота не містить положень, що уже були захищені автором при написанні кандидатської дисертації. Тема та зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Слатвінської Марини Олександрівни дає підстави стверджувати, що за змістом, оформленням, важливістю та глибиною вирішення наукових завдань дисертація відповідає вимогам МОН України та пп.9, 10, 12, 13,14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її автор – Слатвінська Марина Олександрівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної роботи
(міжнародна діяльність та інноваційний розвиток),
Тернопільський національний
економічний університет

О. М. Десятнюк

